

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО; ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Г. Д. Джумагельдієва
*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу модернізації господарського законодавства
Інституту економіко-правових досліджень НАН України (м. Донецьк)*

УДК 346.11 (477)

ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

*Розглянуто сутність державної енергетичної політики та її
місце в державній економічній політиці України. Запропоновано
внести доповнення до Господарського кодексу України.*

Ключові слова: державна енергетична політика, державна економічна політика, енергозбереження.

Збільшення вартості первинних енергоресурсів на світовому ринку, недостатня увага до розвитку власної паливно-енергетичної бази, у т.ч. розробки наявних перспективних нафтогазових родовищ, слабке залучення альтернативної енергетики у господарський обіг, безконтрольне підвищення енергоємності вітчизняної економіки на тлі орієнтації великих промислових підприємств на споживання імпортованого природного газу негативно відбивається на стані національної безпеки України.

Однією з причин ситуації, що склалася на сучасному етапі у сфері енергозабезпечення країни, є усунення держави від здійснення зваженої енергетичної політики, спрямованої на забезпечення необхідного балансу між наявними енергоресурсами (у якісному та кількісному вимірі) та потребами національної економіки в цих ресурсах.

Сумнівні результати функціонування енергосектору в умовах відсутності чітких орієнтирів досить яскраво демонструє такий приклад. Так, відповідно до звітної інформації Міністерства вугільної промисловості України у 2008 р. на склади вуглевидобувних підприємств, підпорядкованих Міністерству, було спрямовано понад 1,5 млн. тонн нереалізованого вугілля енергетичних марок [1]. В тому ж періоді відповідно до звітної інформації НАК “Енергетична компанія України” через дефіцит вугілля енергетичних марок на Ладжинській ТЕС скоротився обсяг виробництва енергії на 7,7 %. На енергоблоках Бурштинській та Угледорській ТЕС з метою збереження запланованого обсягу виробництва енергії для заміщення недопоставленого вугілля понадпланово використано 30,1 млн. м³ імпортного природного газу, що призвело до істотного подорожчання собівартості виробленої енергії [2]. Таким чином, відсутність чіткої єдиної державної енергетичної політики

негативно відбивається як на фінансово-економічному стані постачальників та споживачів енергоресурсів, так і держави, змушеної, з одного боку, дотувати вуглевидобувні підприємства, з іншого, збільшувати обсяги імпорту природного газу.

В. К. Мамутов зазначає, якщо держава не має чіткого довгострокового плану власного розвитку, наміченого та реалізованого ним самим, вона перестає бути суверенним суб'єктом, що визначає власну політику, перетворюючись в об'єкт планування інших держав, пішака у їхніх геополітичних іграх, які ведуться кожним гравцем у своїх інтересах на основі своїх довгострокових стратегій розвитку. Таким чином, відмова від довгострокового предметного планування рівнозначна відмові від економічної та політичної самостійності, частковій або навіть повній відмові від суверенітету, шлях у нікуди [3, с. 8].

З огляду на зростаючу нестабільність на світовому енергетичному ринку розробка державної енергетичної політики України є досить актуальною.

Останнім часом вказана проблематика знаходиться у центрі уваги багатьох дослідників. Так, перспективним напрямкам формування системи загальнодержавного економічного планування в Україні присвячені праці В. К. Мамутова [3, с. 8–9; 4, с. 6–29; 5], В. П. Марущак [6, с. 106–109], В. С. Марцин [7, с. 8], І. Галиці [8, с. 5] та ін. Разом з тим питання правового забезпечення формування державної енергетичної політики як частини державної економічної політики потребують додаткової розробки, що визначило *мету* цієї статті.

Під політикою в літературі розуміють складне багатогранне явище, що проявляється як:

- результат дії зовнішнього оточення; розподіл влади;
- набір керівних ідей;
- інституціональна структура; процес прийняття рішень [9, с. 548–580].

Достатня увага приділена аналізу сутності державної політики, а також її складових в літературі приділена. П. Леслі розглядає державну політику як напрямок дії або утримання від неї, обрані державними органами для вирішення певної проблеми або сукупності взаємозалежних проблем [10, с. 22–25]. При цьому дослідник відзначає, що політика є державною не в силу її впливу на суспільство, а завдяки своєму походженню, оскільки проголошується тільки тими органами, які мають силу примусу, та законним верховенством над поведінкою приватних осіб. Реалізація державної політики складається з таких елементів, як:

- практична діяльність політичних суб'єктів;
- сукупність законодавчо закріплених цілей та завдань;
- політичне розуміння;
- політична організація суспільства;
- політичні відносини [11, с. 64].

Під державною енергетичною політикою в літературі розуміється теоретично розроблена, нормативно закріплена та практично здійснена система дій (бездіяльності) органів державної влади для забезпечення енергетичної безпеки держави шляхом максимального врахування та задоволення загальнодержавних енергетичних інтересів, яка заснована на стратегічних документах, офіційно підтриманих органами державної влади в цій сфері [12, с. 175–180].

Незважаючи на очевидну важливість енергетичної політики для забезпечення стійкого економічного розвитку, в Україні відсутня ясність як відносно місця цієї політики в системі загальної державної політики, так і в частині визначення її змісту, цілей та напрямків.

Певною мірою подібному становищу сприяє невизначеність законодавства. Так, згідно ст. 116 Конституції України та ч. 1 ст. 20 Закону України “Про Кабінет

Міністрів України” здійснення державної політики покладено на Кабінет Міністрів України [13]. Серед напрямків державної політики, для реалізації яких Кабінету Міністрів України надані певні повноваження, енергетична сфера не зазначена, виходячи із чого можна зробити висновок, що енергетична політика не є самостійним напрямком державної політики, і, мабуть, може розглядатися як структурний елемент однієї з перерахованих у Законі сфер (економічної, правової, соціальної, зовнішньої та ін.). Непрямим підтвердженням цього висновку може служити розгляд політики енергозбереження як складової енергетичної політики в контексті державної економічної політики в ст. 8 Закону України “Про основи національної безпеки”.

Основні напрямки державної економічної політики перераховані у ст. 10 Господарського кодексу України. На жаль, енергетична політика як напрямок державної економічної політики не вказується, незважаючи на її первинність стосовно реалізації багатьох із зазначених у статті напрямків (цінова, антимонопольно-конкурентна, бюджетна політика). Отже, підстави для виділення енергетичної політики в окремий вид державної економічної політики відсутні.

Частина 2 зазначеної статті, яка передбачає в рамках екологічної політики забезпечення раціональності використання та повноцінного відтворення природних ресурсів, до числа яких відносяться і енергоресурси, проблеми не вирішує, оскільки, по-перше, охоплює лише відносини в сфері ресурсокористування (сегмент видобутку енергоресурсів та їхнього використання для виробництва енергії), залишаючи поза зоною регулюючого впливу сферу використання енергії (передача, поставка, споживання), що має найбільший потенціал для цілей енергозбереження. По-друге, винесення екологічної політики за рамки економічної припускає наявність в ній своєї специфічної структури (цілей, напрямків), відмінної від структури економічної політики. Тобто розгляд енергетичної політики (з врахуванням вищевказаних секторальних обмежень) крізь призму екологічної політики виводить за рамки пріоритетів економічну доступність використання того або іншого енергоресурсу. Так, з позиції екології, природний газ — найбільш привабливий з усіх традиційних енергоресурсів, у той же час збільшення його частки в енергобалансі України створює загрозу поглиблення дефіциту Державного бюджету.

Відсутність чітко акцентованої енергозберігаючої спрямованості державної економічної політики в сфері господарської діяльності обумовило фактичне усунення держави від рішення проблем енергозбереження. Так, раціональність енергоспоживання не є об’єктом державного контролю в сфері господарської діяльності (ст. 19 Господарського кодексу України). Впровадження енергозберігаючих технологій не розглядається у якості заходів, в реалізації яких надається (може надаватися) державна підтримка у вигляді дотацій або інших форм (ст. 16 Господарського кодексу України). Планування енергоспоживання не здійснюється навіть стосовно державних та казенних підприємств при визначенні їхніх виробничих програм (ст.ст. 75, 77 Господарського кодексу України). Принцип ощадливого енергоспоживання виявився невластивим і специфічним відносинам у сфері енергопостачання (ст.ст. 275–277 Господарського кодексу України).

Єдиною нормою енергозберігаючої спрямованості є ст. 153 Господарського кодексу України, відповідно до якої суб’єкт господарювання при здійсненні господарської діяльності зобов’язаний відповідно до цільового призначення ефективно та економічно використовувати природні ресурси на основі застосування новітніх технологій у виробничій діяльності, здійснювати заходи щодо своєчасного відтворення та запобігання ... виснаження природних ресурсів, не допускати зниження їхньої якості у процесі господарювання.

На жаль, ефективність застосування зазначеного положення для забезпечення цілей енергозбереження невелика, оскільки первинні енергоносії (вугілля, нафта, природний газ) є вичерпними, і застосування новітніх технологій у виробничій

діяльності навряд чи здатні змінити цю характеристику та привести до відтворення енергоресурсів або перешкодити виснаженню їхніх родовищ. Тобто невиконання суб'єктами господарювання обов'язку щодо ефективного використання енергоресурсів завжди буде обумовлено об'єктивними причинами.

Таким чином, врахування лише екологічних характеристик енергозбереження та розгляд його винятково в рамках екологічної політики не дозволяє забезпечити збереження (непогіршення) наявного енергопотенціалу України. У цьому зв'язку представляється виправданим доповнення ч. 1 ст. 10 Господарського кодексу України абзацом дванадцятим такого змісту: “енергетична політика, спрямована на забезпечення надійності енергозабезпечення, раціонального використання енергії та енергетичних ресурсів суб'єктами господарювання, а також стимулювання енергозбереження”, що дозволить забезпечити взаємозв'язок правового, економічного та екологічного аспектів енергокористування.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-аналітичний звіт про розвиток вугільної промисловості України у 2008 році [Електронний ресурс] Міністерство вугільної промисловості. — Режим доступу : http://www.mvp.gov.ua/mvp/control/uk/publish/article?art_id=7733.
2. Інформаційна довідка про основні показники роботи енергогенеруючих компаній та електростанцій НАК “Енергетична компанія України” за 2008 рік [Електронний ресурс] НАК “Енергетична компанія України”. — Режим доступу : <http://www.ecu.gov.ua/ua/activity/stat.html?m=publications&t=rec&id=668>.
3. *Мамутов, В.* Без общегосударственного планирования экономику и страну не поднять (О новом подходе к проблемам государственного управления) [Текст] / В. Мамутов, А. Ющик // *Голос Украины*. — 2010. — № 114. — 23 июня. — С. 8–9.
4. *Мамутов, В. К.* Правовое регулирование хозяйственной деятельности в условиях смешанной экономики [Текст] / В. К. Мамутов // *Экономика — право — государственное регулирование* : [сб. науч. тр.] ; АН Украины, Ин-т экономико-правовых исследований ; редкол. : Мамутов В. К. (отв. ред.) и др. — Донецк : ИЭП АН Украины, 1992. — С. 6–29.
5. *Мамутов, В. К.* Правовое обеспечение экономического суверенитета в условиях международной интеграции. Конституционно-правовые основы государственного суверенитета Украины: доклад на методологическом семинаре НАН Украины [Текст] / В. К. Мамутов. — Донецк : Ин-т экономико-правовых исследований НАН Украины, 2011. — 92 с.
6. *Марущак, В. П.* Державне планування: від міфів до реальності [Текст] / В. П. Марущак // *Економіка і право*. — 2010. — № 3. — С. 106–109.
7. *Марцин, В. С.* Особливості планової роботи в ринковій економіці в період виходу з кризи [Текст] / В. С. Марцин // *Економіка. Фінанси. Право*. — 2010. — № 1. — С. 8–14.
8. *Галица, И.* Общегосударственное планирование необходимо [Текст] / И. Галица // *Голос Украины*. — 2010. — № 144. — 5 августа. — С. 5.
9. *Simeon, R.* Studying Public Policy [Text] / R. Simeon // *Canadian Journal of Politic Science*. — 1976. Vol. 4. — № 9. — P. 548–580.
10. *Леслі, А. Пал.* Аналіз державної політики [Текст] / А. Пал Леслі ; [пер. з англ. І. Дзюби]. — К. : Основи, 1999. — 128 с.
11. *Тертичка, В.* Державна політика: аналіз та здійснення в Україні [Текст] / В. Тертичка. — К. : Основи, 2002. — 750 с.
12. *Сердюченко, О. В.* До питання енергетичної політики України [Текст] / О. В. Сердюченко // *Вісник господарського судочинства*. — 2008. — № 1. — С. 175–180.
13. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 07.10.2010 р. № 2591–VI [Текст] / ВВР. — 2011. — № 9. — Ст. 58.

*Рекомендовано до друку відділом модернізації господарського законодавства
Інституту економіко-правових досліджень НАН України
(протокол № 1/8 від 8 серпня 2011 року)*

Надійшла до редакції 09.08.2011

Джумагельдиева Г. Д. О государственной энергетической политике Украины

Рассматривается сущность государственной энергетической политики и ее место в государственной экономической политике Украины. Предложено внести дополнения в Хозяйственный кодекс Украины.

Ключевые слова: государственная энергетическая политика, государственная экономическая политика, энергосбережение.

Dzhumageldiieva, G. D. On a Public Power Policy of Ukraine

In the article are considered essence of public power policy and its place in the public economic policy of Ukraine. The proposal is made to make amendments to the Economic Code of Ukraine.

Key words: public power policy, public economic policy, energy-savings.

